

*. FICHES TYPOLOGIQUES DE L'INDUSTRIE OSSEUSE PRÉHISTORIQUE, UISPP, Commission de Nomenclature sur l'industrie de l'os préhistorique. Responsable: H. Camps – Fabrer. H. DELPORTE, J. HAHN, L. MONS, G. PINCON, D. de SONNEVILLE-BORDES, *Cahier I. Sagaies*; P. CATTELAÏN, *Cahier II. Propulseurs*, Aix-en-Provence, publications de l'Université de Provence, 1988, 70 file (= 139 p.) și 37 file (= 73 p.).

Alături de cele create de materialul litic, ceramică și metal, cercetarea preistorică a recunoscut și asimilat existența industriei ce are drept obiect prelucrarea materiilor dure animale – MDA (os, corn de cervidee, fildeș, dentiție, cochilii etc.) sau, cum este desemnată în mod tradițional și generic, industria osului. Cele mai numeroase și importante descoperiri au fost făcute cu deosebire în Franța, începând cu deceniul patru al secolului al XIX-lea; astfel, preocupările majore în domeniul studierii acestei industrii s-au manifestat constant aici și din ce în ce mai asiduu, iar contribuțiile cercetătorilor francezi primează și rămân de referință în plan european.

În contextul contemporan, necesitatea contactelor curente, a schimbului informațional prompt, a colaborării și conjugării eforturilor într-un cadru internațional organizat au impus materializarea ideii privind desfășurarea colocviilor rezervate industriei osului. La inițiativa dr. Henriette Camps-Fabrer (L.A.P.M.O. – C.N.R.S., Université de Provence, Aix-en-Provence) până acum au avut loc două astfel de manifestări științifice (1974 și 1976 la Sènanque – Vaucluse, Franța), a treia urmând să-și țină lucrările în mai 1993 la Treignes, Belgia. Cu ocazia primului colocviu a fost înființată „Comisia de Nomenclatură a industriei preistorice a osului”. Reunind ca membri permanenți preistoricienii consacrați, în majoritate francezi, dar beneficiind de colaborarea constantă și necesară a unui mare număr de cercetători vest-europeni, ea și-a fixat drept scop imediat elaborarea canoanelor cadrului metodologic general al analizei; eforturile demersului sunt subsumate stabilirii listelor tipologice și a clasificărilor crono-culturale. Astfel, în 1976 a fost lansat proiectul redactării fasciculelor de „Fișe tipologice ale industriei preistorice a osului”, coordonat de H. Camps-Fabrer și patronat din 1984 de Consiliul Internațional de Filosofie și Științe Umane al UNESCO și UISPP. Seria va cuprinde un număr de 16 caiete consacrate, în intenția autorilor, tuturor tipurilor de obiecte realizate din MDA, descoperite în Europa și databile din paleoliticul inferior și până în epoca metalelor inclusiv; un fascicul va fi rezervat problemelor tehnice: natura și structura MDA, proprietăți, procedee de debitaj și fasonare.

Diversitatea artefactelor din MDA nu permite adoptarea unor criterii omogene ale grupării lor, fapt oglindit în concepția caietelor; afinitățile morfologice primează, dar s-a recurs și la cele de ordin tehnic, decorativ și funcțional. În vederea evitării redundanței prin

analiza claselor de obiecte existente în mai multe epoci (vezi, spre exemplu, cazul străpungătoarelor) s-a renunțat la prezentarea cronologică, problemele de datare și încadrare culturală fiind discutate pentru fiecare tip în parte. Termenii tipologici utilizați sunt cei consacrați de tradiția cercetării; imprecizia și, uneori, inadecvarea lor se estompează prin preocuparea sistematică îndreptată spre definirea lexicului tipologic-descriptiv. Fiecare fascicul are o grilă solid stabilită, cuprinzând în primul rând fișa generală de introducere (tipărită pe hârtie de culoare roșie deschisă) care oferă: definiția globală, istoricul primelor descoperiri și expunerea sintetică a clasificărilor existente, descrierea metodelor de studiu și a convențiilor adoptate. Fișele specifice (tipărite pe hârtie albă) comportă prezentarea caracterelor fiecărui tip decelat: atribute definitorii, piesele princeps, cronologia și încadrarea culturală, repartitia geografică generală – fixată pe harta Europei, prezentarea eșantionului de referință și studiul său morfologic, morfometric – pe baza metodelor statistice, însoțit de traducerea grafică în numeroase tabele, diagrame, histograme, dendograme etc., precum și cel tehnic: materia primă, tehnicile de fabricare, formularea ipotezelor utilizării – susținute pe temeiul analizei urmelor de uzură și al experimentelor. Fișa, însoțită de ilustrația necesară (desene și foto), se încheie cu scurte concluzii și referințe bibliografice în completarea listei din fișa generală.

Publicat în 1988 și conținând zece fișe, caietul I este redactat de cinci autori diferiți (vezi *supra*) și se referă la vârful de lance (*pointe de sagaie*) atestată în culturile paleoliticului superior. La începutul secolului, clasificarea lor a permis definirea a două mari culturi în aria franco-cantabrică, aurignacianul și magdalenianul (Mortillet, Déchelette, Chauvet), ca și periodizarea celei din urmă (Brevil). Bibliografia fișei generale este foarte bogată, însumând 87 de titluri. Eșantionul de referință, consistent, cuprinde piese descoperite în Europa vestică și centrală. Analiza morfologică a caracterelor primare și secundare (în principal forma părții proximale) a condus la stabilirea a nouă tipuri, fiecare tratat într-o fișă specială. Urmează morfometria statistică exhaustivă și un detaliat studiu tehnic (fabricare, fixare în hampă, utilizare).

Caietul II, elaborat de P. Cattelain și publicat, de asemenea, în 1988, cuprinde șase fișe, fiind rezervat propulsoarelor. Atestate numai în paleoliticul superior – culturile solutreană și magdaleniană și denumite astfel încă din 1864 pe baza analogiilor etnografice,

aceste arme de aruncare sunt realizate din os, fildeș, corn de ren. Eșantionul de referință include 118 piese (dintre care 20 întregi) descoperite în Europa de vest; bibliografia utilizată numără 35 de titluri. Morfologia „cârlișului” și ornamentația au permis decelarea a cinci tipuri, pentru care găsim toate detaliile în fișele speciale. În privința rolului funcțional, acesta a putut fi precizat prin interpretarea urmelor de uzură la nivelul „cârlișului” și pe fața superioară a pieselor, prin luarea în considerare a paralelelor etnografice actuale sau subactuale (Asutria, sud-vestul S.U.A., America Centrală și de Sud, eschimoșii) și prin foarte interesante și relevante reconstituiri experimentale. Din 1981, P. Cattelain a realizat și folosit mai multe replici ale unor propulsoare paleolitice, reușind restituirea cinematicii specifice, evaluarea performanțelor, înțelegerea principiilor și parametrilor optimi ai fabricării; astfel, s-a constatat că proiectilul poate fi aruncat la o distanță de peste 100 m. Prin comparații etnografice se cunoaște că propulsorul se utilizează în general pentru a doborî prada situată la 10-25 m; în cursul experimentului, un proiectil de 150 g, armat cu un vârf de silex, a străpuns complet un caprîdeu, inclusiv prin oase. Comparabil cu lansarea din mână, viteza inițială a proiectilului și precizia țintului se triplează.

Exigențele actuale ale cercetării artefactelor preistorice din MDA reclamau în mod acut existența unor modalități de studiu clar stabilite, fondate pe descrieri omogene, obținute prin folosirea unui vocabular și a unor proceduri comune, totul disponibil într-o formă condensată, dar completă. Caietele de „Fișe tipologice...”, instrumente de lucru indispensabile și de referință, răspund pe deplin acestor deziderate. Ele sunt rezultatul unui remarcabil travaliu colectiv; prestigiul profesional al autorilor, coroborat cu lectura și

critica repetată în cursul ședințelor de lucru ale Comisiei de Nomenclatură le garantează calitatea științifică. În fapt, concepția de realizare a tipologiei și tratarea grupelor izolate sunt aplicabile la ansamblul produselor industriei MDA, indiferent de epocă sau de limite geografice. Fără îndoială, micile observații critice pe care le inserăm în încheierea prezentării de față nu ating valoarea și utilitatea seriei inițiate în 1988. Constatăm că eșantioanele de referință studiate nu includ, de regulă, decât piesele provenind din jumătatea vestică a Europei; lipsesc în mod sistematic descoperirile din sud-estul și estul continentului, în ciuda existenței și publicării lor, oferindu-se în acest fel o imagine incompletă a răspândirii unor tipuri, reflectând specificul regional. Faptul împietăzesc asupra exhaustivismului urmărit în clasificări, lăsând în afara discuției materiale importante, fie prin ignorarea lor, fie prin neluarea în considerare datorită faptului că nu au fost încă studiate într-o manieră compatibilă cu grila „Fișelor...” Nu este mai puțin adevărat că în țările est-europene interesul pentru cercetarea sistematică a industriei MDA preistorice este încă la începuturi, lipsind lucrările speciale consacrate unor epoci, culturi, așezări sau tipuri de piese. Acesta este un deziderat pe care specialiștii din România trebuie să-l aibă în vedere și în prezent se înregistrează la noi unele eforturi, din păcate izolate. În sfârșit, tentativa editorilor de maximizare a manevrabilității conținutului caietelor prin tipărirea pe foi volante numerotate separat și păstrate într-o mapă nu și atinge scopul, această soluție impunând practic reclasarea repetată a ansamblului; inconvenientul se poate remedia ușor prin legarea „clasică” a fișelor în volum sau perforarea standard pentru fixarea într-un clasor sau dosar.

CORNELIU BELDIMAN